

ZAČÁTKY KRÁSNÉ PRÓZY

V druhé polovině 14. století objevuje se v české literatuře jako nový literární druh zábavná próza. Je psána jednak latinsky, jednak česky. Obě tyto vrstvy jazykově odlišné se lišily i náměty, což bylo způsobeno tím, že se obracely k různému publiku. Latina se obracela výlučně k vzdělcům, kdežto čeština počítala také s lidmi prostšími, kteří latinsky neznali. O literaturu psanou česky měla zájem i část vzdělců, jak dokazuje na př. veršovaná legenda o sv. Kateřině, která by byla méně vzdělanému člověku na některých místech nesrozumitelná. Proto lze soudit, že vzdělcům sloužila zčásti i česky psaná próza. Že by staročeská zábavná próza byla určena přímo čtenářům lidovým, nelze říci; svědčí proti tomu na příklad to, že se v ní neodrážely zájmy lidu, zatím co v poesii jsme jejich odraz nejednou našli, na př. v satirách Hradeckého rukopisu, v legendě prokopské. V pozdějším vývoji však vidíme, že četná díla této zábavné prózy se šíří mezi lidem v podobě knížek lidového čtení a jejich látky pronikají i do ústního podání.

Česká krásná próza 14. století – na rozdíl od poesie – byla zaměřena čistě zábavně, a proto její themata zpravidla nesouvisí s českým prostředím; staročeská próza chtěla v první řadě seznámit své čtenáře s cizími látkami, chtěla jim otevřít svět, chtěla zajímat, chtěla se líbit. Nešlo jí o řešení dobové problematiky. Naproti tomu latinská próza, jakožto literatura sloužící výlučně vzdělcům, projevovala o dobovou problematiku značný zájem.

Oba tyto proudy staročeské prózy – česky pěstované látky zábavné a latinsky pěstovaná tematika aktuální – běžely nejméně po dobu jedné generace vedle sebe, v posledních letech století se však tento předěl mezi nimi ztrácel. Když čeština pronikla do prózy odborné, byly vytvořeny předpoklady pro zábavnou prózu vysokého stylu, v níž se mohla uplatnit učenost, jako na př. v *Tkadlečkovi*.

První významná díla, jimiž se začíná rozvoj naší krásné prózy, jsou *Passionál*, *Život Krista Pána* a *Životy svatých Otců*. Je příznačné, že jde vesměs o díla s náměty náboženskými. Próza jakožto nový literární útvar uplatnila se nejdříve v onom literárním druhu, jehož si středověk nejvýše cenil, a to byla legenda.

Vedle legendárních látek pěstovala se však i tematika světská; zde se zpracovávaly zpravidla látky rytířské, které měly již svou tradici, náleží sem na př. *Štilfríd*, *Trojanská kronika*. – Snaha podat čtení zábavné a napínavé proniká i do prózy s náměty duchovními, a tak se i v této próze uplatňují motivy běžné pro prózu světskou, na př. povídka o *Aseneth*. – Jako zvláštní druh se vyvinula *exempla*, s nimiž se lid seznamoval při kázáních a v nichž lze pozorovat náznaky prolínání tvorby lidové s písemnictvím umělým.

PASSIONÁL

Názvem *Passionál* označujeme staročeský překlad a zpracování latinského svodu legend, t. zv. Legendy zlaté, kterou před rokem 1260 sepsal janovský arcibiskup, dominikán Jakub de Voragine. Je to soubor životopisů svatých v pořadí církevního roku (začíná se tedy předvánoční dobou, adventem). Latinské dílo bylo v Čechách doplněno